

SZEMLE.

Néhai Schafarzik Ferenc dr. és Vendl Aladár dr.: *Geologiai kirándulások Budapest környékén*. 188 ábrával, 341 oldal. Budapest, 1929. A Magyar. Kir. Földtani Intézet kiadása.

Dr. Vendl Aladár műegyetemi tanár nemrég megjelent művében kitűnő segédkönyvet adott nemcsak az egyetemi hallgatóság, hanem a kiránduló nagyközönség kezébe is. Néhai dr. Schafarzik Ferenc professzor kirándulásairól hallgatói számára készítettett litografált füzetek adtak alapot e könyvhöz. Vendl a jegyzeteket alaposan kibővítette, kitűnő ábrákkal látta el és így elsőrangú segédkönyvet nyújtott hallgatóinak. Budapest környékének földtani felépítéséről vagy 30 kisebb-nagyobb kirándulás geologiai megállapításai adnak tiszta képet az érdeklődőknek. A mű elején, ügyes összeállításban nyerhetünk áttekintést a különböző geologiai koroknak Budapest környékén előforduló lerakódásairól, kőületeiről stb.

Különösen ki kell emelnünk a velencei hegységbe, a kunszentmiklósi szikes területekre, továbbá Bia, Sós-kút és Törökbálint környékére, valamint a pestszentlőrinci kavicstelepekre vezetett kirándulásokat. Itt könyvszerrel szerezhet a laikus is képet magának a vulkánikus hatásokról és a tektonikai mozgásokról. A szikes területek tanulmányozása is mindig fontos volt, de még jelentősebb manapság. E kis leírás jó útbaigazítást nyújthat a szikeseket tanulmányozó kezdőknek is. Biánál a szél munkájáról, Pestszentlőrincnél pedig az Ósduna deltájának lerakódásairól kapunk kitűnő magyarázatokat. A többi leírás is igen tanulságos képet ad a mállásról, a jégtaflák összetorlódása okozta gyűrődési jelenségekről, erózióról stb.-ről.

Nagyon kíváncsi volna, ha a példa a geográfusok körében követésre találna és a földrajzi kirándulások kézikönyve is napvilágot látna.

Irmédi-Molnár László.

Dr. Bárány László: *A hazai földrajz tanításának nehézségei és értékei*. 1929. Eger-Érseki liceumi könyvnyomda. 10 lap. (Különlenyomat az egri m. kir. áll. Dobó István reáliskola 1928—29. évi Értesítőjéből.)

A hazai földrajz tanításának nehézségeit és értékeit a szerző három fejezetben boncolgatja. A levezetésben megállapítja a középiskolai tantárgyak hierarchiájában úgy a szűkebb értelemben vett hazának, a magyar földnek földrajzát, valamint a tágabb értelemben vett hazának, az egész földkerekségnek földrajzát, mint tudományt megillető helyet.

A földrajz tudományának közlési nehézségeit, módszertani hégazait a szerző abban látja, hogy a földrajz a tudományok rendszerében későn helyezkedett el, illetve abban, hogy a földrajz-tudomány fogalmának köre időnként változó tartalommal volt kitöltve Humboldt, Richthofen, Reclus, Ratzel felfogása és kora szerint, Vidal de la Blache és De Martonne egyeztető irányán át Hettner-ig, aki a földrajz fogalmának tartalmát és

ismeretanyagát filozófiailag is megadta. Majd rátér a földrajz-tudomány mai rendszerére, amely a középiskolai tanításban ma még, ha nem is fejthető ki, mégis tárgykörére és problémáira a tanításnak ki kell terjeszkednie.

A módszeres anyagközlésre vonatkozó megfigyelései, nemcsak felett didaktikai érzékről tanuskodnak, hanem reálisan tárják fel azokat az előnyöket és nehézségeket, amelyek a térkép mibenlétének megértése, a geográfiai egységeknek néha túlságos analízise s az egyes tájtipusok elhatárolhatóságának elmosódottsága, valamint a geológiai fogalmak közlése nyomán, súlyos probléma gyanánt tárulnak, úgy az anyagközlő pedagógus, mint pedig a földrajzi fogalmak helyes aperciálására törekvő tanuló elé. Ezek során következtetése odakonkludál, hogy „türelmes és lelkes munkával, bő szemléltetéssel az összes nehézségeket le lehet győzni. A jó szemléltetéshez azonban sok minden kell: külön földrajzi előadóterem, bő és modern szertár, sok térkép, vetítógép, rengeteg diapozitívvel és számos filmmel. Az ideális földrajztanításban a magyarázat és számonkérésen kívül rajzolás, morfológiai formák kigyúrása, vetítés, mind sorra kerülnek egy óra keretén belül. Csakhogy mindez újabb nehézségekkel jár, mert azt kívánja, amit nem adhat a legáldozatkészebb iskolafenntartó sem: sok időt, heti 4—5 órát“.

A földrajz értékének mérlegeléséről szólva kiemeli a szerző az új tantervvel kapcsolatos haladást, amely szerint „a földrajzot bevezették a reáliskola felső tagozatába, ahol ezután a VII. osztályban heti 1, a VIII. osztályban pedig 2 órában fogjuk tanítani. A VIII. osztályban tehát másodszor kerül a tanuló elé Magyarország földrajza, összehasonlítva a nagyhatalmakkal és a föld fontos hirodalmával. Nekem úgy tetszik, hogy célravezetőbb lett volna, tisztán Magyarország földrajzát tanítani. Erre elég lett volna heti 2 óra, de a kitűzött anyag elvégzéséhez kevés. Azonban mégis lesz annyi eredménye, hogy a középiskolából kilépő ifjú, igazább hazájának gazdasági és kulturális földrajzából többet fog tudni, mint eddig“.

A sok körültekintést felülelő fejtegetésre felhívom a szaktanárok figyelmét.

Kanszky Márton.

Hermann Egyed: *A bátaszéki németek és népdalaik.* Bpest, 1929. 175 l. Megjelent „Német Philologiai Dolgozatok“ XXXVIII. számaként.

A geográfusokat érdekli közelebbről a dolgozatnak első 27 oldala, ahol szerző saját levéltári kutatásai, meg a rendelkezésre álló irodalom alapján a helység betelepülésének történetét adja. A mai Bátaszék helyén létesül a ciszterciek első apátsága Magyarországon, az u. n. cikádori 1142-ben. A török uralom idejéből Székről kevés adat van. A török hódoltság megszűnte után kezdődik annak nagyobb arányú betelepítése, először szlávokkal, sikertelenül, majd, szerző megállapítása szerint 1718-tól kezdve, németekkel. Ma azok a helység lakóinak 72-3%-át alkotják. Bátaszék XVIII. századbeli történetéhez több új adatot nyújt szerző. Érdekes a mai német lakosság rövid jellemzése is. E szerint a lakosság „érzelmeinek zárkózottsága hozza magával a dalolás ritkaságát és a dalgyűjtemény relatív szegénységét, hiszen a helység lakosságából 5418 főnyi németességnek körében ma mindössze 96 dalt énekelnek.

Schilling Gábor.

Hettner, A.: *Der Gang der Kultur über die Erde*. Második átdolgozott kiadás. B. G. Teubner, Lipcse. VI. + 164 lap, ára füzve 6 RM.

„A világháború és annak kimenetele az emberiség történetében különös szakasz, amelyet az antik kultúra tönkrejutásával, a népvándorlással s a fölledezések korával szokás egybevetni. Európának nemcsak politikai térképe változott meg, hanem ezen felül a földkerekségén elfoglalt helyzete is, mert vezetészerepe megszűnt. De mélyreható átalakuláson mentek át az európán kívüli országok is, úgy hogy a föld egész állami, gazdasági és szociális életének átalakulásáról lehet beszélni“. Ilyen bevezetéssel jelzi a szerző művének vonatkozásait. Igazi anthropogeografiai szempontból vizsgálja és hasonlítja össze a kultúra alakulását az egész földkerekségen, nem a historikusok „üres színpad“ felfogásával szemléli azt, hanem *K. Ritter* (Aufsätze über das historische Element in der geographischen Wissenschaft 1833.) elgondolásában, mint az emberiség lakó és nevelőházát. A részleteket meghagyva a história és a szociológia számára, emberföldrajzi szempontból nyújt általános áttekintést és szemléletet: 1. a földről, mint a történelem színpadáról, 2. az emberiség keletkezéséről, 3. a fajokról, 4. az őskorról és a primitív kulturáról, 5. a természeti népekről, 6. a félig kulturált népekről, 7. az ősi és a földközítengermenti antik műveltségről, 9. a középkori európai műveltségről s az újkorról, továbbá 10. a földkerekségnek eleurópaisodásáról, valamint az emberiség egybekapcsolódásáról. Végül bepillantást ad a jövőbe.

Az emberiség sorsával és a léteért való küzdelemmel kapcsolatban kiemeli, hogy ma is a konfliktusok tömege szaturálja a levegőt. A kisebb-mérvű vallási harcok mellett, mindjobban előtérbe tódnak a politikai érdekek, de ezeknél még erősebbek a nemzetiségi harcok, melyekhez társul a rasszoknak a küzdelme is. A jelennek legnagyobb problémája, főleg európai vonatkozásban, a nemzeti kisebbségek kérdése, melynek megoldását s a minden nemzet által óhajtott tartós békét, csak az igazság alapján látja megalapozva.

E második átdolgozott és bővített kiadás az emberi kultúra fejlődésének és térfoglalásának érdemes antropogeografiai összefoglalása.

Kanszky Márton.